

Feliks Nowowiejski i historia powstania "Roty"

16 listopada 2016 r. w Bibliotece Publicznej w Pleszewie odbyło się spotkanie poświęcone Feliksowi Nowowiejskiemu oraz historii powstania pieśni pt. "Rota", które związane jest w obchodami Roku Feliksa Nowowiejskiego.

W pierwszej części spotkania wystąpił chór szkolny z ZSP nr 2 w Pleszewie pod kierunkiem Przemysława Paterki. Uczniowie z pleszewskiej "Dwójki" zaprezentowali znane pieśni, m.in. właśnie "Rotę", ale także takie piosenki jak "Sen o Warszawie" Czesława Niemena.

Po koncercie młodzieży uczestnicy spotkania mieli okazję zapoznać się z życiorysem i twórczością Feliksa Nowowiejskiego (1877 - 1946), które przedstawił członek Pleszewskiego Towarzystwa Kulturalnego – Janusz M. Lewandowski. W swym wystąpieniu zwrócił uwagę na fakt, iż Feliks Nowowiejski był typowym człowiekiem pogranicza (urodził się na Warmii), wychowanym w środowisku wielokulturowym, który dojrzał do polskości dość długo. Dopiero bowiem w czasie pobytu w Berlinie (1907-1909) pod wpływem bliskich kontaktów z zespołami śpiewaczymi złożonymi z polskich emigrantów pielęgnujących ojczystą mowę, tradycje i pieśni, rozpoczął twórczość o charakterze narodowym. " Dla Nowowiejskiego, poruszającego się dotychczas głównie w kręgu kultury i języka niemieckiego, owe związki z polskością stały się istotnym impulsem do pobudzenia poczucia tożsamości narodowej i jednoznacznego określenia się Polakiem".

W 1909 powrócił do kraju i osiadł w Krakowie. Pełnił tu funkcję dyrektora artystycznego Towarzystwa Muzycznego, występował jako dyrygent na koncertach symfonicznych oraz jako organista. W 1910 na konkursie kompozytorskim we Lwowie zorganizowanym z okazji 100. rocznicy urodzin Fryderyka Chopina przyznano mu nagrodę za pieśń solową „Zagaśły już”. W 1911 zawarł związek małżeński z Elżbietą Mironow-Mirocką. Z tego związku urodziło się pięcioro dzieci. W 1914 otrzymał I nagrodę na konkursie lwowskiego Echa za utwór chóralny „Danae”. Po wybuchu I wojny światowej, przez cały okres jej trwania, kompozytor chronił się przed frontem w berlińskiej orkiestrze garnizonowej.

15 lipca 1910 w Krakowie, w 500 rocznicę bitwy pod Grunwaldem, zebrane na placu Matejki, przed odsłoniętym pomnikiem Władysława Jagiełły chóry, pod batutą Feliksa Nowowiejskiego zaśpiewały po raz pierwszy słowa Roty Marii Konopnickiej, do którego to wiersza Nowowiejski napisał muzykę. „Rota” powstała w 1908 r., pod wpływem oburzenia prześladowaniami polskości w zaborze pruskim, a dopiero dwa lata później Nowowiejski ułożył do niej melodię. Na rękopisie umieścił datę: 13 stycznia 1910 r. Premierowe wykonanie odbyło się 20 stycznia tego samego roku. Pierwsze wydanie tej pieśni w tymże 1910 roku nosiło tytuł: "Ojczyźnie! HASŁO - uroczysta pieśń na obchód grunwaldzki".

„W lipcu 1910 r. zjechało do Krakowa 100 tys. Polaków ze wszystkich zaborów i z emigracji. Przybył również Ignacy Jan Paderewski, fundator pomnika (zaprojektował go artysta -rzeźbiarz Antoni Wiwulski). Po mszy dziękczynnej w kościele NMP, tłumy zebrały się na placu Matejki. Owacje po przemówieniu Paderewskiego przerwały nagłe fanfary. W tym momencie 600-osobowy chór - wybrany spośród 6 tys. śpiewaków z różnych chórów działających we wszystkich trzech zaborach - po raz pierwszy wykonał publicznie Rotę z towarzyszeniem orkiestry”.

Po odzyskaniu niepodległości "Rota" kandydowała do miana polskiego hymnu.

W roku 1919 osiadł w Poznaniu na Sołacz przy alei Wielkopolskiej 11 i czynnie włączył się w nurt odradzającego się życia kulturalnego miasta – organizował koncerty symfoniczne i chóralne, występował z recitalami organowymi - wykonywał muzykę baroku, utwory współczesnych kompozytorów francuskich oraz własne improwizacje. To właśnie tu skomponował wiele utworów chóralnych m.in. "Testament Bolesława Chrobrego", "Missa pro Pace", "Kantatę o bohaterze", "Missa Stella Maris". Dokonał także licznych opracowań pieśni ludowych, w tym 25 polskich pieśni ludowych z Warmii, skomponował opery: "Legenda Bałtyku" i "Ondraszek" oraz "Król wichrów" i "Wesele na wsi".

Język kompozytorski Nowowiejskiego charakteryzuje się nie tylko różnorodnością gatunkową i mistrzowskim opanowaniem warsztatu kompozytorskiego, ale przede wszystkim bujną inwencją melodyczną i rozmachem w kształtowaniu formy. Nie był on nowatorem, pozostając w kręgu stylistyki późnego romantyzmu, chociaż w pisanych w latach trzydziestych cyklach pieśni na głos z fortepianem (m.in. "Róże dla Safo" do poezji Marii Jasnorzewskiej-Pawlikowskiej) muzyczną ekspresję uzyskał poprzez śmiały i bardzo interesujący dobór środków harmoniczných. Pomimo, że krytycy ówczesni zarzucali muzyce Nowowiejskiego akademickość, brak autentyzmu i szablonowość, jego kompozycje zdobyły wielką popularność i uznanie słuchaczy, a "Marsz pretorianów" z oratorium "Quo vadis" był jednym z najczęściej wykonywanych utworów.

Największym międzynarodowym sukcesem Nowowiejskiego jest oratorium "Quo vadis" (1907, wg. H. Sienkiewicza), które stało się najśłynniejszym wśród wszystkich oratoriów kompozytorów polskich. Na trwałe weszła też do repertuaru jego opera "Legenda Bałtyku" (1924). Wśród wielu pieśni patriotycznych Nowowiejskiego największy rozgłos zdobyła "Rota" (1910, sł. M. Konopnickiej) i "Hymn do Bałtyku" (1919, sł. St. Rybka). Za swoje liczne dzieła religijne – w tym słynną "Missa pro pace" (Msza w intencji pokoju) Nowowiejski otrzymał w 1935 r. od papieża Piusa XI tytuł szambelana papieskiego.

W 1936 został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta oraz Odznaką Honorową Zjednoczenia Polskich Zespołów Śpiewaczych i Muzycznych.

We wrześniu 1939 w obawie przed aresztowaniem, ukrył się w poznańskim szpitalu sióstr Elżbietanek, następnie wyjechał do Krakowa, a do Poznania powrócił w sierpniu 1945 r. Zmarł 18 stycznia 1946 r. Pogrzeb artysty, który odbył się w Poznaniu 22 stycznia 1946, stał się manifestacją narodową. Przed ratuszem wykonano m.in. psalm Mikołaja Gomółki, motet autorstwa Orlando di Lasso i własny hymn Nowowiejskiego "Ufajcie". Tłumy zaintonowały "Rotę".

Twórczość:

- utwory chóralne – „Testament Bolesława Chrobrego”, „Bitwa pod Raclawicami”, „ Ojczyzna - Psalm 136”, „Kantata o bohaterze” do słów Cypriana Kamila Norwida, hymny, m.in. górnośląski, kaszubski, pomorski, warmiński („O Warmio, moja miła”) ze zbioru pt. „Hymny patriotyczne”, „Marsylianka wielkopolska”
- muzyka religijna - motety, psalmy, hymny kościelne, kolędy, pieśni nabożne, opracowania „Stabat Mater” i „Veni Creator”

- opery, balety - opera „Legenda Bałtyku” do libretta Wandy Szalay-Groele, „Wesele na wsi”, opera-balet „Tatry” („Król Wichrów”),
- muzyka symfoniczna – cztery symfonie, poematy symfoniczne: „Beatrycze”, „Nina”, „Pożegnanie Ellenai” oraz uwertury: „Uwertura romantyczna”, „Konrad Wallenrod”
- twórczość organowa – „Dziewięć symfonii organowych” (1930) i „Cztery koncerty organowe” (1939).

Oprac.: *jamlew1*